

2 ZENBAKIA

2026EKO OTSAILA/MARTIXA

ZUBIXA

ONATIKO ALDIZKARIA

LIBURUAK
BLAS DE LEZO
Guillermo Nizieza

EUSKAL HISTORIA
Pedro Chacón

EUSKAL LITERATURA
Pedro Ugarte

TXAKOLI
Federico Verástegui

ONATIAK
EZEZAGUNAK
MARTÍN DE BALANZATEGUI

HAIZEAREN
AHOTSETAN
Inaki Madison

EUSKAL ARTZAIN
EUSKAL ARTZAIN
TXAKURRA
Beñat Garate

Gure arbasoen seme-alabak eta zordunak

Duela gutxi, gure historialari José Antonio Aspiazuk liburu batean jaso ditu gure arbasoen lanbide historikoak. Oñati ez da beti herri industrialia izan. Mendeetan zehar lagun izan ditugun burdinolez harago —egungo industriara eraman gaituztenak—, lanbide ugari egon ziren, gaur egungo oñatiarrei ordezkazina den ondare kultural eta historikoa utzi dietenak.

Lanbide horietako bat, eta ez nolana hikoia, artzaintza izan zen. lazko azaroan hil zen gure azken artzaintetako bat, José Luis Uribetxeberria, Txantxangorri, bere artaldea zaintzen ari zela, elur-manta baten azpian.

Oñatin badago artzain euskaldunari eskainitako monumentu bat, eta, egia esan, gure izatearen funtsezko zati bati egindako omenaldia da. Mariano Gómez al baitariak El Euskal Artzain Txakurra liburuan jasotzen duen bezala, monumentua Oñatin eraiki zen, baina Euskal Herriko edozein tokitan altxa zitekeen. Haren gauzatzea ez zen erraza izan, eta hirugarren saiakeran baino ez zen lortu, José María Leturiaren bultzadari esker, Kontzejupetik aldizkarian argitaratutako artikulu baten ondoren.

Azkenik, enkargua Néstor Basterretxeari eman zitzaion, eta multzoa 1998ko irailaren 20an inauguratu zen. Lurralde bakoitza ordezkatzeko duen harrizko inskripzio batez osatua dago: Gipuzkoa abatza bidez, Bizkaia taloaska bidez, Lapurdi kaxeta bidez, Nafarroa kaikua bidez, Zuberoa santa edo xanta bidez, Araba zumitza bidez eta Benabarre pulumpa bidez. Erdian, hamar metroko altuera duen zuhaitz handi bat altxatzen da, Basterretxeak 1989an Renon (AEB) artzain euskaldunari eskainitako monumentua inauguratu ondoren sortua, artzaintza euskaldunaren inguruan sortutako familia handiaren sinbolo gisa.

Gaur egun, Arantzazurako igoeran dagoen monumentu honek abandonu egoera tamalgarria erakusten du, gure ardi-abeltzaintzak bezala. Biek agerian uzten dute gure agintariek bai monumentuari bai honek adierazten duenari eskaintzen dieten arreta eskasa.

Zubixaren lehen zenbakian artzaintzari eskaini nahi izan genion hasierako artikulua. Zenbaki honetan ere hala egiten dugu, beste testu bat eskainiz artzain txakur euskaldunari eta, beste behin ere, artzaintza sektorearentzako babes instituzionala aldarrikatuz, eta, azken editorialean egin genuen bezala, gure ondare monumentala zaintzearen alde eginez; horien artean baitago artzain euskaldunaren monumentua, jardura hau sinbolizatzen duena. Izan ere, gure arbasoen seme-alabak eta zordunak gara.

ZENBAKI HONETAN

2

Editoriala: Gure arbasoen seme-alabak eta zordunak

4

Euskal Artzain Txakurra.

Beñat Garate. E.A.T. Adiskidearen Idazkaritza

8

Historia

Guillermo Nicieza. Blas de Lezo.

13

Oñatiar ezezagunak.

Martín de Balanzategui

15

Euskal literatura

Pedro Ugarte. Idazlea eta poeta.

19

Euskal Historia

EHiru euskal probintzien foruzaletasun liberala eta haren ulermen historikoarekiko oztopoak. Pedro Chacón. Pentsamendu politikoaren historiako irakaslea EHU

24

Txakoli

Federico Varátegui. Euskalerrriaren Adiskideen Elkarteko kide den psikologoa eta antropologoa

25

Haizearen Ahotsetan

“El secreto de sus ojos” edo nola bizi bizitza huts bat. Iñaki Madison.

EUSKAL ARTZAIN

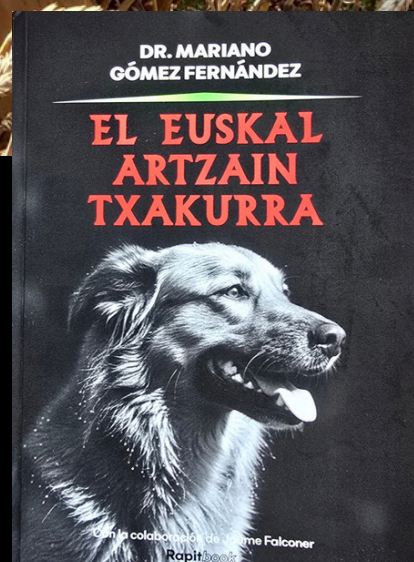
TXAKURRA

Beñat Garate

E.A.T. Adiskidearen Idazkaritza

Elkarrizketa Zubixaren es
Argazkiak: Guregipuzkoa.net, zubixa eta EATA.kutik

Oñatik funtsezko zeregina izan zuen Euskal Artzain Txakurra arraza gisa aitortzeko prozesuan. Corcóstegui, Leturia edo Agirrebaltzategi bezalako pertsonaiek lan nabarmena egin zuten artzain txakurren nazioarteko lehiaketak garatzen, eta horiek EAT arraza gisa sendotzeko ezinbesteko babesa eman zuten. Prozesu horren gailurra Mariano Gómez albaitariaren doktorego-tesi bikaina izan zen, gure artzain txakurrari eskainia. Zenbaki honen barruan, E.A.T. Adiskidearen Idazkaritzako Beñat Garateri egindako elkarrizketa aurkezten dugu, Euskal Artzain Txakurraren egungo egoeraz hausnartzen duena.

Zein dira euskal artzain txakurraren ezaugarri morfologiko eta fenotipiko nagusiak? Arrazari hurbileko ahaidetasuna duten beste txakur-arrazarik ba al dago?

Gure web-orrian aurkitu dezakezue Euskal Artzain Txakurraren estandar morfologiko zehatza eta bi moten deskribapen zabala. Gorbearen kasuan, ezaugarri morfologiko nagusien artean eta begirada soilarekin antzeman dezakeguna, motza ez den baina luzea ere ez den ile gorrixka eta lisoa du, mutur luzea eta zorrotza du, gaztina-anbar koloreko begiak dauzka eta ezproiak atzeko anketan. lletsuak ordea, ile argi (hori argitik, hori ilunera), luze eta lisoa du, gaztina-anbar koloreko begiak, mutur finekoa da, eta ezproiak dauzka (sarritan binaka) lau anketan. Fenotipikoki, ezproiak izateak eremu edo paisaia zailtan bizitzeko gaitasuna duela erakusten digu, artzaintzarako sen markatuak eta jabearekiko duen lotura zein fideltasunak mendetan zehar burututako lana egon dela adierazten digu. lletsuak duen zaintzarako sena eta Gorbeak duen ausardiak, predatzaileen aurka jardun direlaren seinale da, artaldeak zein artzaina babestekotan. Bestalde morfologikoki antzekoak diren txakur arrazak ere badira, Alemanian eta Herbeheretan adibidez, edo Katalunian, baina genetikoki ahaidetasuna izan dezaketen hala ez denborak eta egiten ari diren ikerketek esango digute.

“Orígenes y evolución de la domesticación en el País Vasco” (Altuna & Mariezkurrena) artikuluan jasotzen denez, txakurra izan liteke Euskal Herrian gizakiak etxekotu zuen lehen animalia.

Zer lehen aipamen dokumentatu ditugu euskal artzain txakurraz?

Noiztik dago haren existentziaren inguruko ziurtasunik, eta bere presentzia Pirinioen bi aldeetan ere egon al da? Gure web-orrian aurkitu ditzazkezen artikuluetan lotura bat aurkitu dezakegu: txakurraren jatorrietako bat European egon daitekenez eta Euskal Herrian aurkitutako txakur-hezurrik zaharrena eta Europako zaharrenetariko bat izanez (duela 17.000 urte ingurukoa, Zestoako, Errallako haitzuloan bizi izan zen etxeko txakur batena), milaka urtetan izan dugu txakurra gure eskualdean. UPV/EHUK datatua izan zen aurkitutako hezurra, eta Goi Paleolitoan gizakien eta txakurren arteko elkarbizitza goiztiarra erakusten du, Europako txakurren etxekotzean mugarri bat ezarriz.

Honek ez du esan nahi Euskal Artzain Txakurra zenik, gaur egun ezagutzen dugun bezala, morfologikoki eta fenotipikoki ezberdina izatea litekeena da. Erdi Aroko margolan batzutan aurkitu dezakegu EATaren irudiak orain Euskal Herria deitzen diogun eremuan kokatuak, baina lehen aipatu bezala gaur egungo estandar morfologikotik aldendua, hortaz, egokiagoa izango genuke Euskal Artzain txakurtzat hartzea.

Gómezen ikerketak 30 aldagai zoometrikotan oinarritutako estandar morfoestrutural bat ezarri zuen. Aldatu al da estandar hori sortu zenetik? Hala bada, zein norabidetan, eta nola erabiltzen da gaur egun lehiaketetan, ebaluazioetan edo erregistro ofizialetan?

1994an Mariano Gómez albaitariak "Euskal Artzain Txakurra: Arrazaren deskribapena eta tipifikazioa izeneko Doktorego Tesia aurkeztu zuen.

Azterlan horretan oinarrituta, Eusko Jaurlaritzak 2003ko abenduaren 9ko Agindua argitaratu zuen, "Euskal Artzain Txakurra" txakur-arrazaren berariazko araudia onartzen duena. Agindu hori gure webgunean aurki dezakezue. Orain arte, estandar horrek indarrean jarraitzen du, ez du aldaketarik izan, eta epaileen erreferentzia da, ale bat arrazaren parametroetan sartzen den eta arrazaren erregistro-liburuan inskriba daitekeen zehazteko. Elkarteak, estandar morfologikoa hori jarraitzen du eta horren arabera bereizten ditu gurera iristen diren txakurrak. Gaur egun estandar horietan oinarritutako Arrazen Erregistro Liburuko Izen-emate ofizialak eta txakur exposizioak daude, non, formakuntza jakin bat jaso duten epaileak daude, zeintzuk bertara iristen diren aleak aztertzen dituzten bereizpena emanez edota lehiatzen badaude nota jartzen duten.

"Artxai Mendaur"

Euskal artzain txakurrak bi barietate ditu: lletsua eta Gorbeiakoa. Nola kudeatzen duzue bi barietate horien kontserbazioa, euren arteko berezitasun genetiko eta morfologikoak gal ez daitezzen?

Elkarteak ez du gomendatzen bi moten artean gurutzaketarik egitea, bi hauen bereizketa egiten jarraitzea sustatzen, eta Erregistro Liburuan izen emanda duten txakurren artean gurutzatzea ere gomendatzen du. Bi hauek beti betetzea, tamalez, ez da posible, jabeon "despisteak" direla eta, moten arteko gurutzaketak izan daitezke eta izen-emateko garaian ez baitago garbi non eta zeinek duen Liburua.

EATArek webgunean adierazten da arraza arriskuan dagoela, 1.000 eme ugaltzaile baino gutxiago izateagatik. Zein da gaur egungo egoera, eta zer estrategia zehatz ari da elkarteak garatzen populazioa handitzeko eta arrazaren etorkizuna bermatzeko?

Limite hori FAO elkarte europarrak ezartzen du eta gure kasuan mota bakoitzeko eme ugaltzaileekiko ezarriko genuke, hortaz, errealitatea krudelagoa da. Esan bezala, Elkarteak gomendioak ematen ditu gurutzatzeko garaian, hortik aurrera eta oraingoz, ez daukagu botere handirik gehiago egiteko arlo horretan. Bestalde Euskal Artzain Txakurraren ahalmek eta "lanerako" grina, etxeokoen duen lotura autsiezinarekin batera, zabalitzen dugu joaten garen ekintza edota azoketan. Tamalez, ez daukagu azken urtetako datu zehatzak, 10 urteko epean erregistratutako EAT kopurua 700 ale ingurukoa dela besterik ez. Datu hori 2022an argitaratu zen, eta erakunde kudeatzaileak ez du datu berriak argitaratu. Kopurua oso txikia da, bi barietateetako arrak eta emeak barne hartzen baititu. Gai honetan boterea eta ardura duen elkartearen aldetik isiltasuna besterik ez dugu jaso, hortaz, ezin dugu esan gehiago edo gutxiago daudenik, izen-emateak bakarrik baitira, hau da, altak, bajak ez dira agertzen (hildakoak). Honekin lotuta, bai kideak eta baita ez direnak ere, izen-ematea animatzen dugu.

EATAG proiektua endogamia prebenitzeko helburuz garatzen ari diren ikerketa genetikoak da. Zer emaitza aurreratu eman ditu oraingoz, eta nola erabilitea aurreikusten duzue informazio hori arrazaren osasun genetikoak hobetzeko?

Endogamia maila norainokoa den jakitea da helburuetako bat, estadistikoki adierazgarria den EAT gisa errekonozitutako aleen laginak erabiliz egindako analisi genetiko eta dibertsitate genetikoaren hobekuntzaren inguruan eginiko ikerketetan oinarrituta.

Euskal Herriko Unibertsitateko Txakurren ADN Bankuan txertatu dira ikerketatik ondorioztatutako informazio genetikoak. Honek genetika aldetik osasuntsuak diren aleak eta ahaidetasunik ez dutenak aukeratzeko balioko digu, horrela arrazaren biziraupenerako gurutzatze egoki eta arduratsuenak aukeratzeko lagunduko digularik.

Euskal Artzain Txakurra babesteko eta hobetzeko balioko duten ikerketa taldeak emandako aholku eta ondorioak eskura izatea ahalbidetuko digu.

Ikerketan parte hartzen duten txakur jabe guztiei bere txakurraren genetika perfila doan ematea. Gainera, genetikoki aurkitu litekeen patologiaren bat identifikatuko balitz, ikerketa taldekideek jakinaren gainean jarriko lituzke txakur jabeak.

EHUK oraindik ez du argitaratu azterlanaren emaitzak biltzen dituen txostena.

Profil genetikoak ezagutzea garrantzitsua da, besteak beste, aleen arteko gurutzaketak planifikatzeko, ahaidetutako aleak gurutzatzea saihestuz, eta, horrela, haien dibertsitate genetikoak hobetuz.

Profil genetikoen datu-base horrek etorkizuneko ikerketetarako balioko du, hala nola herentziazkoak izan daitezkeen gaixotasunak identifikatzen dituzten markatzaileen analisirako eta transmisioa saihesteko.

Erregistro-liburuei dagokienez, profil genetikoak bi aleren arteko ahaidetasunari buruzko informazioa ematen digu, eta, horrela, genealogia ziurtatzen da arrazaren erregistro-liburuetan.

“bakarrik artzaintzari lotzen badiogu arrazaren existentzia, edo "oso ondo egingo dira gauzak", edo litekeena arraza erabat desagertzea da.”

KEuskal artzain txakurra betidanik egon da lotua artzaintzara. Zein puntutaraino baldintzatzen du horrek ale-kopurua? Egokia litzateke arraza Euskal Herritik kanpo ere sustatzea desagertzeko arriskua murrizteko? Border Colliearen kasuak balio al dezake adibide edo erreferentzia moduan?

Gaur egun dugun artzain kopurua ez da duela urtetakoa, eta piskanaka gutxiago daude, hortaz bakarrik artzaintzari lotzen badiogu arrazaren existentzia, edo "oso ondo egingo dira gauzak", edo litekeena arraza erabat desagertzea da. Horrek ez du esan nahi artzaintza albo batera utzi behar denik! Gure ondare kultural eta historiko bezala zaindu eta lantzen jarraitu behar dugu. Beste arraza batzuekin egin den bezala, jarduera anitzetan erabiltzea aukera bat da, edota gaur egungo gizarte "urbanitan" ere integratu. Beste arraza batzuekin bezala, lehenengo pausoa ez da internazionalizatzea, etxean duguna landu, zabaldu eta erabili behar dugu lehenik gure inguruan, behin oinarriak finkatuta daudenean kanpora begiratzea ez legoke batere gaizki, baina etxeko lanak ondo egin behar ditugu lehenik. Border Collia, eta beste arraza batzuk, ez dira bakarrik artzaintzan jarduten, erabilgarritasun anitzekoak direnez, linea ezberdinak aurkitu ditzazkegu, norberak behar/nahi duen perfila aurkituz. Hortara iristeko, esan bezala, oinarriak sendo eraiki beharko dira, senak landuz baina baita gizarte modernora moldatuz aldi berean ere.

Azken urteetan eztabaida piztu da Euskal Herriko artzain txakurren lehiaketan inguruan, eta ea beste arrazak ere bertan parte hartu behar lukeen.

Zer iritzi duzue polemika honi buruz?

Lehiaketa horiek euskal artzain txakurrentzat eskusiboak izan beharko lirateke, ala beste artzain-txakur arrazak ere bildu beharko litzukete? Aurreko galderarekin lotuko nuke hau. Oinarriak finkatu arte, artzaintzako lehiaketetan soilik EATak egotea edo lehiaketa batzuk EATentzat izatea bakarrik, oraingoz ez litzateke eztabaidagarria izan beharko. Hala ere, iritziak konstruktiboak badira beti izango da polemika hori lagungarria.

Zein dira EATAk datozen 5 edo 10 urteetarako dituen helburu nagusiak? (Adibidez: ale-kopurua handitzea, ikerketa genetiko berriak garatzea, hazkuntza-programak indartzea, arrazaren ikusgarritasuna areagotzea...)

Urrengo urtetan EATaren egoera zabaltzen jarraituko dugu, baita laguntza eske datozen kide edo kide ez direnak aholkatzen jarraituko dugu ere.

Gaur egun, oso ilusionatuta gaituen proiektu batean ari gara lanean, eta ardura handiagoak hartzeko aukera emango digu, baina, hala ere, goiz da horri buruzko datuak aurreratzeko, esan bezala lanean eta borobiltzen jarraitzen baitugu.

Funtxean lanean jarraituko dugu gurea den eta maite dugun arraza hau, galdu ez dadin, eta horretarako eskura dauzkagun eta izango ditzazkegun erremintak erabiliko ditugu.

Azkenik, dibulgazio-jarduerarik egiten al duzue publiko zabalari zuzenduta, bereziki oraindik arraza ezagutzen ez dutenei, haren historia eta euskal ondare kulturalaren parte gisa duen garrantzia balioan jartzeko?

Izan ere, gure jarduera nagusia dibulgaziozkoa da, batez ere bitarteko digitalen bidez (Facebook, Web Orria, Instagram, Whatsapp), eta horrek guztiak erraztu egiten du Euskal Herriko eta estatuko EATko jabeen arteko kontaktua eta esperientzia-trukea. Urtero argazki-lehiaketa bat antolatzen dugu, parte hartu nahi duen ororentzat irekia. Hamabi argazkirik onenak egutegi moduan argitaratzen dira.

Gure kideen artean esperientzia zabaladunak eta kide gogotsuak dauzkagunez, Euskal Herriko azoka ezberdinetan postua jarri EATaren egoera zabaldu eta jendeak dakarren istorioak entzuteko aukera eta gogoa daukagu. Kide ez diren jende dexente gerturatzen zaigu gazteak zireneko oroitzapenekin, osaba, aitona, baserrian, etabarretan EAT bat zutelarik, edo istorio unkiagarriekin, nola galdu zuten EAT bat, eta zein txakur ona zen. Euskal Herritik kanpoko jendea ere jakinminarekin azaltzen zaizkigu galdezka eta batzuk kide bihurtu dira.

HISTORIA

ELKARRIZKETA

Guillermo Nicieza

Ikertzaile, idazle eta dibulgatzailea, itsas historiaren arloan espezializatua, bereziki XVI.–XVIII. mendeetako Errege Armadari buruzkoa.

GUILLERMO NICIEZA FORCELLEDO

BLAS DE LEZO

Elkarrizketa Zubixaren eskutik

Gure eskerrik beroenak Desperta Ferro Ediciones-i, emandako argazkiengatik.

Guillermo Nicieza ikertzaile, idazle eta dibulgatzailea da, itsas historian espezializatua, arretoa berezia jarriz XVI.–XVIII. mendeetako Errege Armadan. Blas de Lezori eskainitako bere liburuan, Niciezak euskal marinel ospetsuaren figura aztertzen du, mitoa eta errealitate historikoa bereizteko. Ikerketa zorrotz baten bidez, itsas historiako pertsonaierik nabarmenenetakoa bati buruzko ikuspegi sakon eta ñabartua eskaintzen du. Elkarrizketa egiten dizugu Blás de Lezori eta bere argitalpen berriari buruz.

Itsas historiaren alorrean espezializatu zara, baina zerk bultzatu zintuen Blas de Lezori buruzko liburu bat idaztera? Motibazio historikoa izan zen, ala pertsonala?

Biak izan ziren. Lehenik eta behin, liburua Defentsa Ministerioaren enkargu baten ondorioa da; izan ere, Desperta Ferro argitaletxearekin batera Blas de Lezo eta bere garaia lantzen zituen obra ilustratu bat argitaratzeko interesa zuen. Egia da Blas de Lezo y Olavarrieta gaur egun figura historiko nahiko ezaguna dela eta haren inguruan asko idatzi dela, baina biografia gehienak 1741eko Cartagena de Indiasen defentsan izan zuen parte-hartzean zentratzen dira, eta ez hainbeste borroka horretara iritsi aurreko bere ibilbide pertsonal eta militarrean. Nire helburu pertsonala izan zen bere ibilbide militarrean eta haragi eta hezurrezko pertsona gisa izan zuen bizitzan zeuden hutsune horiek betetzea, baita oker egozten zaizkion gertakari edo aipu batzuk gezurtatzea ere. Laburbilduz, bidezko aitortza egitea saiatu naiz: izan zena eta egin zuena aitortzea, eta ez apokrifikoak edo gehiegikeriak.

Zein iturri nagusi erabili zenituen, eta zein izan ziren erronka dokumental handienak Blas de Lezo bezalako figura bat lantzerakoan, XVII. eta XVIII. mendeen arteko mugan kokatua zegoena izanik?

Erronka nagusiak bere bizitzako lehen hogeita hamar urteak azterterakoan agertu ziren; izan ere, ikerketan atzera egin nuen bere arbaso ospetsuetaraino ere, hala nola Domingo de Olavarrieta kapitaina, Miguel de Oquendorekin batera Gipuzkoako Eskuadra barruan 1588ko Ingalaterrako Jardunaldian parte hartu zuena, edo haren guraso eta aitona-amonetaraino. Hasieran uste nuen hori izango zela arazo nagusia, baina lana aurrera joan ahala konturatu nintzen zailena izango zela Frantziako Errege Armadan izan zuen ibilbidea aurkitzea eta egozten zaizkion aipu ospetsuak baieztatzea. Azkenean, egon zen apostadero guztiak, protagonizatu zituen gerra-ekintzak eta zapaldu edo agindupean izan zituen ontzi guztiak aurkitu ahal izan nituen. Esan liteke, obsesio puntu batekin, ontzi horien planoak, neurriak, zer artilleria-pieza zeramatzaten eta beste hainbat xehetasun ere topatu nituela. Ez zen erraza izan, baina gutuneria pertsonala, garaiko kronikak, artxibo nazionalak, artxibo historiko frantsesak, log-liburu ingelesak eta espediente eta obra sekundario ugari erabiliz, liburua idazteko behar nuen guztia lortu nuen.

Zure ustez, badago dokumentu edo aurkikuntza historikorik Blas de Lezori buruz genuen ikuspegi tradizionala aldatzen edo ñabartzen duenik?

Bai. Cartagena de Indiaseko kanpaina-egunkariaren azterketak datu asko eman zituen, nahiz eta batzuk jada ezagunak izan. Hala ere, haren agindupean zerbitzatu zuten ofizialen oharrak aurkitu nituen, besteak beste Gutierre de Heviarenak, eta horiek hasieran erakutsi zitzaigun iruditik oso bestelako Blas de Lezo bat erakusten dute.

Izan ere, Blas ez zen soilik marinel ausart eta gaitza; pertsona azkarra ere bazen: Zor Publikoan inbertitu zuen, Txina eta Filipinekin merkataritzan aritu zen, ornitologiaren zalea zen, interesatzen zitzaizkion hegaztiak marratzen eta oharrak hartzen zituen... Horrek guztiak Blas de Lezoren ikuspegi pertsonalagoa ematen du, gerrako marinel hutsetik harago, nolako pertsona izan zen erakutsiz.

Blas de Lezo Frantziako Errege Armadan trebatu zen. Ohikoa al zen hori euskal itsasgizon gazteen artean?

Ez, alderantziz. Ohikoena izaten zen itsasgizonak zuzenean gipuzkoar kapitainen galeoietan trebatzea, bai merkataritza-ontzietan eta Indietako Ibilbiderako bideratuetan, bai kortsario-eskadroietan korsio-patente baten pean, edo bestela kontratazio-moduren bat jasotzea. Familia onekoek errege-izendapena jaso zezaketen erregearen gerra-ontzietan ofizial izateko. Hala ere, Ondorengotza Gerraren testuinguruan, Felipe V.a behartuta ikusi zen bere Errege Armada berreraikitzea eta gazteak Frantziara bidaltzea prestakuntza jasotzera. Prestakuntza horretara joateko hautatutako noble hidalgo gazteen artean bi izan ziren: bata Fernán-Núñez kondearen semea, eta bestea Blas de Lezo.

Blas de Lezo Pasaian jaio zen, euskal itsas kulturaren bihotzean. Nola eragin zuten bere euskal nortasunak eta familiak haren izaeran, prestakuntzan eta lidergo-estiloan?

XVII. mendearen amaierako Gipuzkoan jaiotzea erabakigarria izan zen, bai itsasoko bere ibilbiderako bai bere izaerarako. Kontuan izan behar da eskualde horrek XVI. eta XVII. mendeetan Miguel eta Antonio de Oquendo bezalako itsasgizon handiak eman zituela, eta ziurrenik Bizkaiarekin batera, itsasgizonen erreklutamenduaren buruan zegoela. Zalantzarik gabe, Blas de Lezo bere arbasoen edo beste gipuzkoar ospetsu batzuen itsas istorioekin hazi zen, hala nola Pasaiakoa zen Mateo de Laya kortsario kapitainarekin. Izan ere, Pasaiaiko biztanle gehienak, bai San Pedrokoak bai San Juangoak, itsasoarekin lotutako lanbideetan aritzen ziren: arrantzan, balea-ehizan, pilotutzalanean, korsaritzan edo ontzigintzan. Gainera, familia hidalgo bateko bigarren mailako semea izanik (hirugarren semea baitzen), armadako ibilbide batean etorkizuna bilatzera behartuta zegoen. Hain zuzen ere, itsasoko ibilbide militarra bereziki gogorra zen, eta horrek Blas de Lezoren izaera gogortu zuen zalantzarik gabe.

Zure ikerketetan aurkitu al zenuen Lezok bere ibilbidean zehar Euskal Herriarekin lotura kultural edo familiarrik mantendu zuela frogatzen duen ebidentziarik?

Bai, oso argi dago hori. Jakina da Blas de Lezok etxean euskaraz egiten zuela, eta gainera nabaritzen da. Bere gutun pertsonaletan euskal lexiko ugari ageri da, itsas gaiak Euskal Herriko itsasgizonen ohiko terminologiaz deskribatzeko moduak, eta bere ibilbide osoan euskal itsasgizon askorekin harreman estua izan zuen. Adibidez, El Callaoko apostaderoan egon zenean, Hego Itsasoko Armadan, bere eskudra-burua Bartolomé de Urdinso izan zen, hura ere gipuzkoarra. Kontuan hartu behar da 1717ko Cadizeko guardiamarina-promozioan, trebatutako 37 kadeteetatik 23 gipuzkoarrak zirela, 2 bizkaitarrak, 1 arabarrak eta 2 nafarrak.

Arturo Pérez-Revertek esan zigun elkarrizketa batean, tertzioetan soldadu euskaldunen artean euskaraz asko hitz egiten zela, nahiz eta hizkuntza komuna gaztelania izan. Gauza bera gertatzen al zen Espainiako Armadan ere?

Berdin-berdin, baina ñabardura batekin: garai hartan euskararen aldaerak oso desberdinak izan zitezkeen, eta ez zen beti erraza gipuzkoarren, bizkaitarren, arabarren eta nafarren artean elkar ulertzea; horregatik, ofizialek elkarren artean gaztelania erabiltzeko joera zuten. Hala ere, ontzi edo portu berean gipuzkoar batzuk elkartzeko baziren, eta hori nahiko ohikoa zen, litekeena da haien artean euskaraz egitea.

Tradizionalki Armadako ofizial euskaldunetz hitz egiten da, baina zer presentzia zuten euskal arrantzale edo marinel arruntek tripulazioetan?

Oso handia, nahiz eta ofizialen artean bezain desorekatua ez izan. XVIII. mendean, eta gauza bera gertatu zen XVI. eta XVII. mendeetan ere, ofizialak gehienbat euskaldunak ziren; gipuzkoarrek eta bizkaitarrek ia postu guztiak betetzen zituzten. Aldiz, azpionfizialak eta maisutza gehiago banatzen ziren kantabiarren, asturiarren, galiziarren eta andaluziarren artean. Hala ere, hori garaien arabera zen. Blas de Lezoren garaian, nahiko orekatuta egongo zen kantabiarren eta andaluziarren artean.

“XVII. mendearen amaierako Gipuzkoan jaiotzea erabakigarria izan zen, bai itsasoko bere ibilbiderako bai bere izaerarako”

Ohikoa al zen euskal itsasgizon-familietako gazteek marinela, galeote edo artillero gisa izena ematea, ofizial izateaz gain?

Bai. Euskal itsasgizonak oso ondo baloratuta zeuden, prestakuntza nautiko oso ona zuten eta, gainera, oso gaztetatik esperientzia hartzen zuten itsasoan, beren familiek lanbide horietan jarduten zutelako. Artilleroak ez ziren horren ohikoak, eta are gutxiago galeoteak. Blas de Lezoren garaian Galeretako Errege Armada bazegoen, 1748an desegin zena, baina ordurako oso ahulduta zegoen, eta arraunlari profesionalak Levantean eta Andaluzian erreklutatzen ziren nagusiki. Euskal marineriak gehienbat Kantauri itsasoan eta Ozeano Atlantikoan zerbitzatu zuten, ez Mediterraneoan.

Zure ikerketetan aurkitu al zenuen Lezorekin batera zerbitzatu zuten euskal herrikideen kasu zehatzik?

Bai, lehenago aipatu dut Bartolomé de Urdinso, baina esan dudan bezala, ofizial euskaldunak nagusi ziren. Adibidez, Cartagena de Indiaseko defentsan, Blas de Lezok Elizagarate eta Ovando fragata-kapitainak izan zituen agindupean, biak euskaldunak.

Zure liburuan José Antonio de Gaztañeta aipatzen duzu. Euskal Herria Espainiako Inperioko ontzigintza-gune nagusietako bat zen. Nola deskribatuko zenuke euskal ontziolen papera XVII. eta XVIII. mendeetako espainiar itsas potentziaren garapenean?

Funtsezkoa izan zen. Ezin da ulertu XVIII. mendeko Hispaniar Monarkiaren itsas garapena Orio, Zorroza eta Pasaia ontziolak kontuan hartu gabe, besteak beste. Izan ere, José Antonio de Gaztañetaren sistemaren arabera lehen lerroko ontziak Orio eta Pasaian eraiki ziren 1717 eta 1720 artean. Gainera, XVI. mendean Diego Brochero de la Paz almiranteak hitzarmen bat sinatu zuen Juan de Amasa ontzigilearekin Pasaian errege-galeoien eraikuntza egiteko. Hiru mende izan ziren (XVI., XVII. eta XVIII.) Euskal Herrian jarduera nautiko bizikoa.

Zertan bereizten ziren Gipuzkoan eta Bizkaian eraikitako ontziak Inperioko beste ontziola batzuetakoekin alderatuta? Bereziki estimatuak al ziren kalitateagatik edo diseinuagatik?

Kantauri itsasoko ontzioletan eraikitako ontziak oso sendoak eta erresistenteak izateagatik nabarmentzen ziren, kaskoetarako erabiltzen zen haritz eta pinu egurragatik, baina baita erriberako arotzek, kalafatzaileek eta asentistek ontzigintzan zuten esperientzia luze-luzeagatik ere. Hala ere, Ameriketatik zetorren egur tropikala erabiltzen hasi zenean, oso iraunkorra baina arinagoa, ontzigintzaren paradigma aldatu egin zen, eta Habana bezalako ontziolak nagusitu ziren.

“Funtsezkoa izan zen. Ezin da ulertu XVIII. mendeko Hispaniar Monarkiaren itsas garapena Orio, Zorroza eta Pasaia ontziolak kontuan hartu gabe, besteak beste.”

Zer harreman zegoen euskal ontzigintza-ingeniaritzaren eta Blas de Lezo bezalako marinela trebatzearen artean?

Harremana estua zen. Adibidez, José Antonio de Gaztañeta gerrako marinela bat zen, ez ontzigintza-ingeniarria, baina horrek ez zion eragotzi Errege Armadan denbora gehien indarrean egon zen eraikuntza-sistema diseinatzea eta aplikatzea, ia berrogeita hamar urtez. Blas de Lezok, bere aldetik, ez zuen zuzenean ontzigintzan jardun, baina Peruko eta Granada Berriko kostetarako zaintza-fragatak eraikitzeko agindu zuen, Euskal Herrian egiten ziren diseinuen oso antzekoak, nahiz eta egur tropikalekin eginak.

Antonio de Gaztañeta eta Iturrilbaza Motrikokoa marinela, militar eta ontzigintzako ingeniaria izan zen

Blas de Lezorekin batera, euskal itsasgizon askok paper garrantzitsua jokatu zuten Espainiako itsas historian. Zein beste izen nabarmenduko zenituzke euskal tradizio nautikoaren pisua ulertzeko?

Asko dira; batzuk memoriaz aipatzen ditut, eta ziur baten bat ahaztuko dudala: Juan López de Lazcano, Martín Pérez de Urantz, Juan Sebastián Elcano, fray Andrés de Urdaneta, Martín Jiménez de Bertendona, Juan Martínez de Recalde, Miguel de Oquendo, Pedro de Zubiaurre, Marcos de Aramburu, Antonio de Oquendo, Francisco de Lángara, José de Mazarredo, Cosme Damián de Churrua, Ignacio María de Álava... Agian interesgarriena Juan Martínez de Recalde izango litzateke, baina hori beste liburu baterako utziko dugu.

Ba al dago marinel horien artean elementu komun bat (prestakuntza, balioak, aginte-estiloa, gerra-esperientziak) “euskal itsas eskola” baten parte izan litekeena?

Bai. XVI. mendetik bertatik antzeman daitezke ezaugarri komun batzuk; adibidez, borrokan komandante handiak izateaz gain, ontzigintzan eta ingeniartzan ere interesa izan zutela. Oro har, ausartak izan zirela esan daiteke, nahiz eta hori garaiko ofizial espainiar guztien ezaugarri izan. Halaber, armadak eta eskudrak antolatzen adituak izan ziren, eta zientzialari nabarmenak ere bai.

Uste duzu Lezoren figurak beste euskal marinel garrantzitsu batzuk estali dituela, dibulgazio gutxiago izan dutelako?

Erabat bai. Blas de Lezo azken urteetan mito militar espainiar moduko bat bihurtu da, eta horrek atzean utzi ditu Álvaro de Bazán edo José de Mazarredo bezalako itsasgizon garrantzitsuak (bat nafartar jatorrikoa eta bestea bizkaitarra), bi izen besterik ez ematearren. Horrek ez dio mesederik egiten Espainiako itsas historiaren ulermenari, eta, gainera, oso bidegabea da beste marinel askorentzat, agian Lezo bera baino garrantzitsuagoak izan baitziren. Oso garrantzitsua da figura historiko bakoitza bere testuinguruan kokatzea eta manikeismo edo gehiegikerietan ez erortzea.

Zer uste duzu gehiago kontuan hartu beharko lukeela gaur egungo euskal gizarteak Blas de Lezoren figuraz eta bizi izan zuen testuinguru historikoaz?

Bai, beti sinetsi izan dut garrantzitsua dela nondik gatozen jakitea, nora goazen ulertu ahal izateko. Blas de Lezoren kasuan, uste dut komenigarria dela gizon eta emakume ausartak gogoratzea anekdota edo gudu jakin batzuetatik harago, inspirazio iturri izan daitezkeelako edo, besterik gabe, gure historia eta testuinguru historikoa hobeto ulertzen lagun dezaketelako.

“beti sinetsi izan dut garrantzitsua dela nondik gatozen jakitea, nora goazen ulertu ahal izateko”

Cartagena de Indiaseko bataila izan al zen Blas de Lezoren bizitzako garrantzitsuen? Bidekoa izan al da eman zaion garrantzia eta tratua?

Agian ezagunena eta handiena izan zen, tamainagatik eta epe luzerako ondorioengatik. Hala ere, pertsonalki interesgarriagoa iruditzen zait Oran eta Mazalquivirren berreskuratzetan izan zuen jarduna: han eskudraren maniobrak eta lehorreratzea zuzendu zituen, eta gero plazak lagundu zituen ekintza ia ezinezko bat eginez: Mostagángo badian bere ontzi nagusiarekin sartzea eta portuko defentsak eta bertan ainguratuta zeuden ontziak suntsitzea, tartean Aljeriako ontzi kapitaina. Uste dut ekintza horietan bere itsas trebezia handia eta lidergo-gaitasuna argi erakutsi zituela.

Blas de Lezori buruzko mito ohiko bat gezurtatu ahal bazenu, zein izango litzateke?

Ez zuen inoiz esan “espainiar on orok...” hasten den esaldi ospetsu hura. Ez bakarrik ez zuen esan, baizik eta sekula ez zitzaion burutik pasatuko horrelako lizunkeria bat esatea. Blas de Lezo, ororen gainetik, jauntxo bat izan zen, eta bere bizitza osoan halaxe jokatu zuen.

OÑATIAR EZEZAGUNAK

MARTÍN DE BALANZATEGUI

Oñatiko historian badira artxibo zaharretako eskuizkribuetatik agertzen diren pertsonaiak. Batzuetan, horietan murgiltzen denak ordura arte ezezagunak ziren figurak aurkitzen ditu, baina haien existentziak, hala ere, garrantzi handia izan zuen, eta ez dira agertzen, esaterako, Iñaki Zumaldek Oñatiko Historia lanean jasotako seme-alaba ospetsuen artean. Horixe da oñatiar Martín de Balanzategui edo Balanzateguiren kasua. Baina nor izan zen Martín de Balanzategui?

Martín Oñatiko hargin bat izan zen, eta gaur egun oraindik dirauten eta gure ondare monumental baliotsuaren parte diren eraikinetan modu erabakigarrian esku hartu zuen.

Irakurlea kokatzeko, komeni da gogoratzea XVII. mendean ez zegoela gaur egun ulertzen dugun arkitektoaren figura. Eginkizun hori hargin maisuen esku zegoen, obra garrantzitsuenen diseinuaz zein zuzendaritzaz arduratzen baitziren. Martín de Balanzategui horrelako obra-maisuetako bat izan zen; hargintzaren ofiziotik abiatuta, eraikuntzen plangintza, zuzendaritza eta kontrol teknikoa bere gain hartzen zituen, gaur egungo arkitektoaren pareko funtzioa betez.

la ziurtasun osoz, Martín Balanzategui Gallaistegui, Oñatiko leinu zaharrenetako batekoa, 1604ko otsailaren 17an bataiatu zuten herrian. Santuru Balanzategui eta María edo Mariana Gallaisteguiaren ezkontzatik jaiotako hiru seme-alabetatik bigarrena izan zen. Ondoren, aitak beste seme bat izan zuen, Martín izenekoa hura ere, 1617an egindako bigarren ezkontza baten ondorioz.

Martín jaio aurretik, Oñatik eraikuntza-jarduera bizia izan zuen, besteak beste 1542an hasitako Unibertsitateko obrek ino edo 1510ean hasitako Bidaurretako monasterio eta elizarekin. Horrek guztiak pentsarazten du Martinek eraikin garrantzitsu horiek altxatu zituzten profesionalen ondorengoekin trebatzeko aukera izan zuela.

Maisu gisa aipatzen duen lehen dokumentu-erreferentzia Urrexolako Jasokundearen eliza parrokiarekin agertzen da. 1627an, 23 urte besterik ez zituela, tenpluaren goiko aldearen berrikuntzan eta egurrezko estalki egoki bat jartzeko erabakian parte hartu zuen. Gordetzen den dokumentazioaren arabera, Martinek adierazi zuen zimenduak ez zirela nahikoa sendoak harrizko ganga bat eta kaperaren pisua eusteko; horregatik, harrizkoen antzera egindako egurrezko estalki bat egitea erabaki zen. Obra gauzatzeko Francisco de Iturrino kontratatu zuten, eta Martín de Balanzategui halako armadurak egiten maisu gisa aitortu zuten. (Urruxola: Auzo txiki baten historia, Artixa Taldea)

Elorregi jauregia. Legazpi.

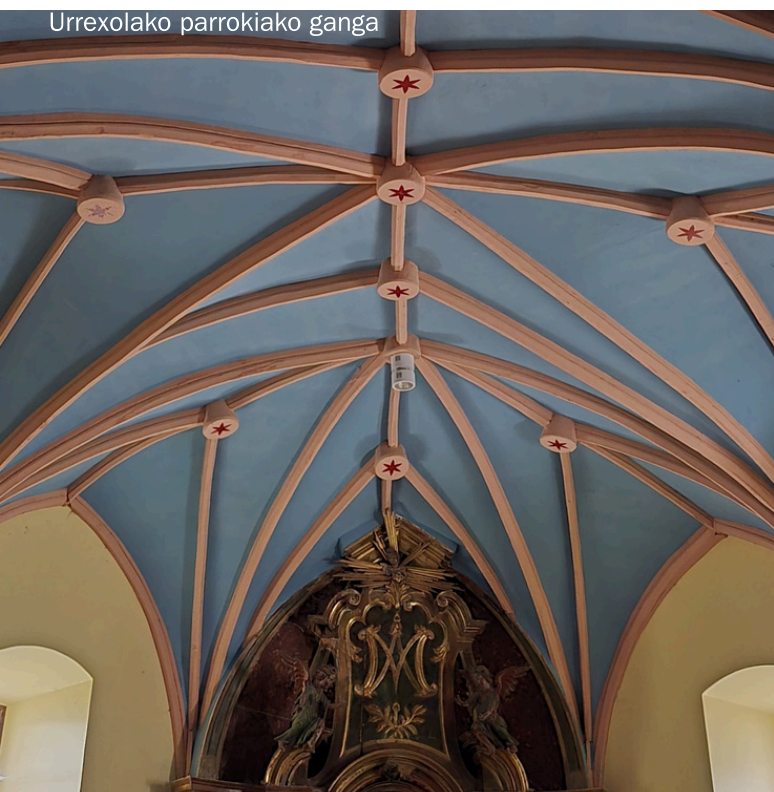
Bere jarduera ez zen esku-hartze horretara mugatu. 1642an, Legazpiko Elorregui etxe edo jauregiko ehorzketa-urna egiteko obligazioa sinatzen ageri da, ezarritako trazen arabera lana egiteko konpromisoa hartuz eta horretarako bere pertsona eta ondasunak bahituz. Dokumentuak Oñatiko bizilagun gisa identifikatzen du, eta Lazarraga bezalako garrantzi handiko leinuentzat lan egiten zuela erakusten du; horrek aintzatespen sozial eta profesional nabarmena zuela adierazten du.

Hainbat iturri dokumentalek Martín de Balanzategui Salvatierra/Aguraingo lan garrantzitsuekin lotzen dute. Komentu-eremuan, San Pedroko Klarisen komentuko elizan esku hartu zuen; obrak 1679an hasi ziren Lucas de Longaren zuzendaritzapean, eta 1685ean amaitu ziren Felipe de Ezcurra eta Balanzategui bera buru zirela. Halaber, Santa Maria eliza parrokiarekin egindako jarduketa garrantzitsuetan parte hartu zuen; eliza horren mendebaldeko fatxada estilo herreriareko bi kanpai-hormaz amaitzen da, 1682 eta 1686 artean altxatuak. Domingo de Iturbek eta Martín de Balanzateguik egin zituzten, berriz ere Felipe de Ezcurraren trazen arabera, eta pilastra eta piramideen soiltasunagatik nabarmentzen dira.

Esku-hartze horiek guztiek Martín de Balanzategui XVII. mendeko Gipuzkoa-Araba eremuko obra-maisu eta hargin moldakorrenetako bat izan zela berresten dute. Bost hamarkada baino gehiagoko ibilbide aktiboan, Santa Ana elizan (Oñati) lan egin zuen, Tolosako Santa Klarako komentuan iturgin gisa jardun zuen, Vianan obrak ikuskatzen aritu zen eta proiektu komentual nabarmenetan parte hartu zuen.

Artxiboko dokumentazioak erakusten du, halaber, Nabajako (Araba) mendian harria lortzearekin lotutako auzietan parte hartu zuela, eta XVII. mendeko heriotza batekin lotutako auzi penaletan ere agertzen dela; azken hori, hala ere, izen bereko bere anaiordearekin ere lotu liteke.

Azken batean, Martín de Balanzategui bere jaioterrian aitortza handiagoa mereziko lukeen pertsonaia horietako bat da, eta ikerketa sakonagoa ere bai; izan ere, oso litekeena da hemen datatutako eraikinak baino gehiagotan esku hartu izana, eta Oñatin dauden garaiko baserri ugariaren baten eraikuntzan ere parte hartu izana.

Urrexolako parrokiako ganga

EUSKAL LITERATURA

ELKARRIZKETA

PEDRO UGARTE

Idazlea eta poeta

Elkarrizketa Zubixaren eskutik. Argazkia; E. Moreno Esquibel

Pedro Ugarte (Bilbo, 1963) euskal idazle eta kazetaria da, batez ere narratiban aritzen dena. Eleberriak, ipuin-liburuak eta poema-liburu bat argitaratu ditu, eta bere lanek begirada intimo, hausnartu eta malenkoniatsua dute ezaugarri, denboraren joana, memoria eta identitatea ardatz hartuta. Prentsako zutabegilea ere bada.

Nola deskribatuko zenuke zure lehenengo liburuen bilakaera, zure azken lanetaraino?

Nire kasuan, idaztea ez zen zuzenean hartutako erabaki bat izan. Ezin dut zehaztu noiz eta nola hasi nintzen idazten (Are gutxiago zergatik!). Betidanik gogoratzen naiz idazten. Umea nintzenetik. Orduetik hona, arnas hartzeko modua bailitzan.

Zure obrek sarri umorea, malenkonia eta egunerokotasuna uztartzen dituzte. Zer garrantzi dute elementu horiek zure idazkeran?

Lan literario guztietan bilakaera bat egoten da. Nire kasuan, hasi nintzen umore nahiko zaratatsua praktikatu. Denborarekin, malenkoniari lekua hartzen ari zaio. Dena den, beti dago umore arrastoa idazten dudanean, nahiz eta orain lehen baino gutxiago agertu.

“Los cuerpos de las nadadoras” lanean ahots narratibo oso profilatua ageri da jada. Nola uste duzu eboluzionatu dela ahots hori “Un lugar mejor” edo “Antes del Paraíso” bezalako lanetara iritsi arte?

Aitortzen dut horrelako bilakaera izan dela, baina nola azaldu? zertan datza? Ezin dut, egia esan, bilakaera horretan “iparrorraz” bat identifikatzea. Ziur disziplina artistiko guztietan prozesuak errepikatzen direla modu berean, baina ez dira prozesu arrazionalak.

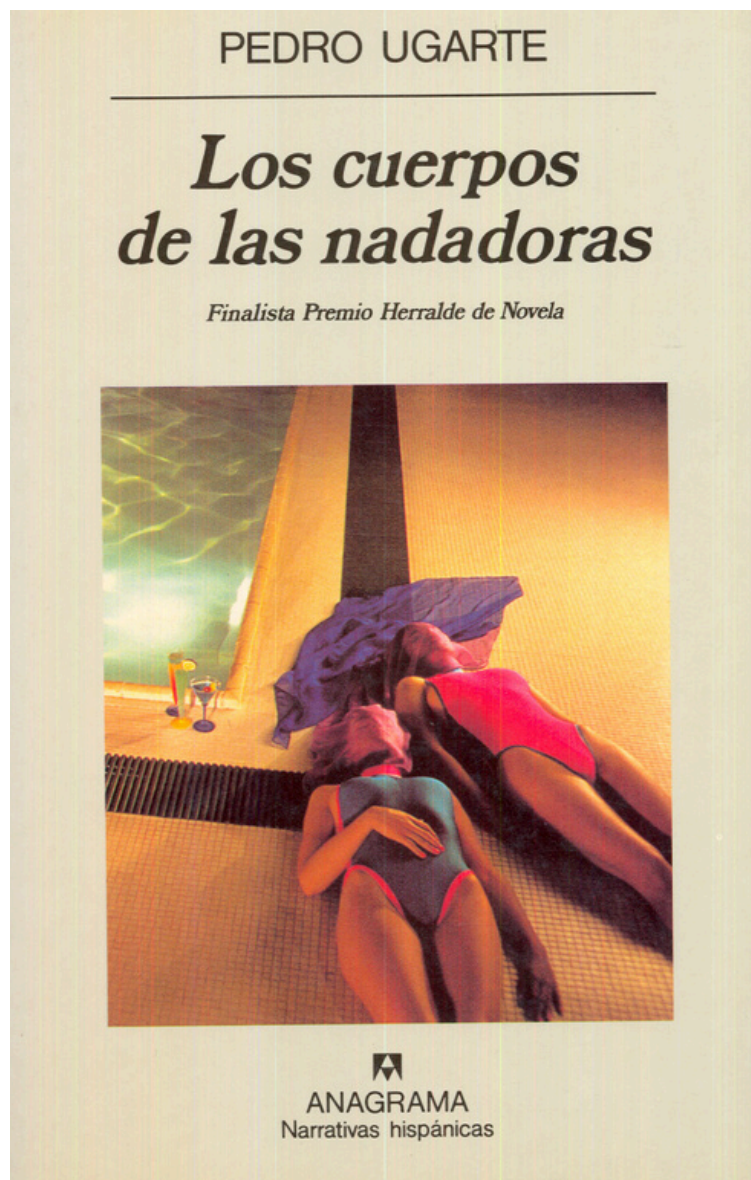
“Una ciudad del norte” lanak begirada intimoa eta ia belaunaldikoa eskaintzen du. Zer lekutan kokatzen da liburu hau zure ibilbide literarioan?

Nolabait, nobela hori da nire narraziorik intimoena, pertsonalena. Bertan, hiriak (iparraldeko hiriak edo, hobeto esanda, iparraldeko hiri batek, bere izena ez delako aipatzen) garrantzi handia du. Eta hiri horrek, noski, zerikusirik handia du nire hiriarekin, Bilborekin. Nire idatzietan beste leku batzuk aipatzen ditut: Donostia, Gasteiz, Bartzelona, Madril, Elgoibar... baina, zuzeneko arrazoi bai izan gabe, Bilbo, berez, ez agertzea erabaki dut.

“Urteekin, liburu baten hedadura jaso zuen proiektuak. Orduan erabaki nuen jarraitzea, modu kontzienteagoan.”

“Lecturas pendientes” lanean eguneroko gaiak ikuspegi hausnartu batetik lantzen dituzu. Nola sortzen da izaera saiakeratsu edo metaliterario hori esploratzeko beharra?

Momentu konkretu batean idazten hasi nintzen gogoetak, pentsamendu laburrak, aforismoak... Urteekin, liburu baten hedadura jaso zuen proiektuak. Orduan erabaki nuen jarraitzea, modu kontzienteagoan. Ez da benetako egunkari bat, genero ezberdinen arteko nahasketa bat baizik. Idazle askok beste espazio hori dugu, esparru ilun hori, zeinean beste era batean idazten dugun. Izan ere, antzeko gauzak idazten jarraitu dut, eta esperodut denborarekin liburu horrek bigarren parte bat izango duela.

Las cosas de este mundo

Pedro Ugarte

Poesía

Urte hauetan zehar eleberria, ipuina eta poesia txandakutzen aritu zara. Zein momentutan jotzen duzu genero bakoitzera, eta zer eskaintzen dizu bakoitzak?

Nik esango nuke narratzailea naizela. Errespetu handia diot poesiari. Genero horretan zerbait idatzi badut ere, ez naiz kontsideratzen benetako olerkari bat. Ipuinari eta nobelari dagokienez... istorio bat bururatzen zaidanean, ez dut inoiz erabakitzen luze ala motz idatziko dudana: bururatze horrekin dator jada generoa txertatuta.

Desberdin lan egiten duzu “Nuestra historia” bezalako ipuin-liburu bati heltzen diozunean?

Liburuen konfigurazioan, beti esaten dut ipuin liburuek poesia liburuen antza dutela: exekuzioa planifikazioaren aurretik doa. Nobelan alderantziz gertatzen da: planifikazioa exekuzioaren aurretik doa. Ni ipuinak idazten ibiltzen naiz, eta gero liburua nola konfiguratu galdetzen diot neure buruari, zer pieza jarri edo kendu... eta nola ordenatu. Nobelan, aldiz, dena planifikatu behar da hasi aurretik (gero, idaztean, desbiderapenak badira ere).

Zure poesia-liburuan, “Las cosas de este mundo”, hizkera zorrotzagoa eta garbiagoa darabilzu. Nola aldatzen da zure sormen-prozesua poesia idaztean?

Sortze prozesuari dagokionez, hori da idatzi dudana libururik arraroena: 30 poema dira, baina 20 urtetan zehar idatziak. Idatzi dudana libururik laburrena dela uste dut eta, aldi berean, denbora gehien eraman didana. Agian azalpena da, lehen nioen bezala, ez dudala neure burua poetatzat. Lana oso motela izan zen, mantsoa. Hala ere, ziur nengoen azkenean liburu bat egongo zela.

Noiz sentitzen duzu testu bat —poema zein eleberria izan— behin betiko amaituta dagoela?

Ez dut ezagutzen sentimendu hori: testu bat “amaituta” dagoela. Amaitutzat ematen dut inprentara doanean. Ordura arte, behin-behineko gauza bat izango da.

“Antes del Paraíso” lanean nortasunari, oroimenari eta galerari buruzko galderak planteatzen dira. Zer interesatu zitzaizun bereziki liburu horretan aztertzea?

Konturatu naiz batzuetan nire narrazioak elementu autobiografikoz beteta daudela, eta beste hainbat narraziotan elementu autobiografiko horiek ez direla agertzen ezertarako. Ezin dut kontrolatu bultzada hori, edo ondorio hori... Baina esan beharra dago “Antes del Paraíso” izango zela, uste, nire libururik autobiografikoenetako bat.

Zure obretan maiz tartekatzen dira ironia eta goxotasuna, desilusia eta argitasuna. Zer paper jotzen du umoreak zure literaturan?

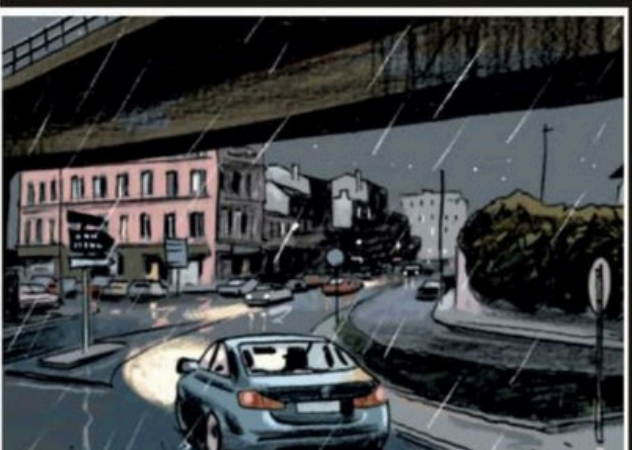
Ikusten duzunez, azalpenak ematerakoan... larri ibiltzen naiz. Esan dizudanez, konturatu naiz nire narrazioetan umorea atzera joan dela, edo gero eta atzerago geratzen dela. Oraindik, noizean behin, umoreko ñabardurak edo zertzeladak agertzen dira, baina egia esan nire lehen liburuetan umorea orain baino presenteago zegoen. Badakit honela dela, baina ezin dut azalpenik eman...

Una ciudad del norte

Pedro Ugarte

Novela

“Una ciudad del norte” liburuak esanahi pertsonal eta sinbolikoz betetako espazio bat irudikatzen du. Nola erlazionatzen da zure lana Bilbaorekin eta, oro har, Euskadirekin?

Bilbo beti dago presente nire lanean. Baina, esan dudanez, ez dut behin ere aipatzen. "Estilo formula" bat da. Beste nobelak ere Bilbon eta inguruetan gertatzen dira, baina hiria ez da aipatzen. Hala eta guztiz ere, "euskal gatazka" deitzen duguna eleberri horretan eta lauzpabost ipuinetan baino ez dago presente, argi eta garbi. Euskal politika, euskalduna naizen aldetik, interesgarria egiten zait. Prentsa artikuluetan hitz egiten dut politikari buruz, baina nire literatur lanean horrek ez dauka pisu handirik.

“Antes del Paraíso” edo “Una ciudad del norte” bezalako lanetan denboraren joanari buruzko gogoeta nabari da. Itzultzen zaren gai errepikakorra al da zuretzat?

Beti esan dut denboraren joana gai literario handia dela. Eta, idazten dudanean, garrantzitsuena da. Heriotzak berak bizitzaren gauza asko suntsitzen ditu, baina denboraren joanaren poderioz den-dena desagertzen da. Epe ertainera edo epe luzea, dena desagertuko da. Obsesionatzen nauen zerbait da, gai literario zein pertsonal bezala.

Irakurle berri bati zure liburu bakarra gomendatu beharko bazenio, zein aukeratuko zenuke eta zergatik?

Zaila egiten zait horrelako gomendio bat egitea... Bueno, norbaitek nire literaturara hurbildu nahiko balu, uste dut “Antes del Paraíso” modu ona izango litzatekeela horretarako.

Zertan ari zara lanean une honetan?

Idazle baten ordenagailua zurrumbilo bat da. Maelstrom bat! Esaterako, nire ordenagailuan hiruzpalau liburu ezberdinen proiektuak daude, eta berrargitaratzeko proiektuak ere bai.

Idazteko orduan, badituzu ohitura edo maniaren bat?

Noski! Batzuk esango dizkizut: lehenengo bertsioa ordenagailuan idazten dut, baina gero zuzentzen dut oso, baina gustatzen zait hori paperean egitea, punta fineko errotuladore gorri batekin. Giroak ez dit asko eragiten: esaterako, folio horiek zuzendu ditzaket zarataz betetako kafetegi batean. Gainera, zuzenketa prozesua obsesiboa da: ipuin batek, adibidez, hogeit hamar bertsio ezagutu ditzake, paperean, bukatuta egon aurretik. Eta nobela baten bertsioak, paperezko zuzenketen eta pantailako zuzenketen artean... milaka izan daitezke.

Berriz ere zutabegile zara, oraingoan Crónica Vasca egunkarian. Zaila al zaizu hori literatura idaztearekin uztartzea?

Kazetaritza zutabera bueltatzea izan da, urte askoren ondoren. Ilusioz beterik nago itzulera horrekin. Nire kasuan, kazetaritza (zutabeak idaztea) literatura modu bat da. Esaldi bakoitza osatzea, behintzat, kosta egiten zait bai artikulua batean bai nobela batean egitea.

Pedro Ugarte

Un lugar mejor

EUSKAL HISTORIA

**HIRU EUSKAL PROBINTZIEN FORUZALETASUN
LIBERALA ETA HAREN ULERMEN
HISTORIKOAREKIKO OZTOPOAK**

PEDRO CHACÓN

Pentsamendu politikoaren historiako irakaslea EHUn

Lan honetan “euskal probintziak” edo “hiru euskal probintziak” aipatzen ditugunean, Bizkaia, Gipuzkoa eta Arabari buruz hitz egingo dugu. Euskal historia politikoa eta, bereziki, egungo Euskal Autonomia Erkidegoa osatzen duten hiru probintzietako foruzaletasun liberal historikoa gaizki-ulertuz eta tranpaz beteta dago. Testu honetan ez dut neure burua aurkeztuko gai honi buruz egia dioen bakarra bezala, ezta gutxiago ere. Egin nahi dudana da hiru euskal probintzien errealtate historiko eta politikoari errepaso bat ematea, haren foruzaletasun liberalaren ikuspegitik, bai eta euskal historia politiko garaikidea zedarrizten duten zulo beltz edo lubaki edo harresi nagusiak agerian utziz ere, oztopo horiek guztiek historia hau ulertzea eragozten baitute. Aldi berean, problematika hau tratatzeko jarraibide historiografikoak ezagutaraziko ditugu.

Lehenik eta behin, Espainia osatzen duten beste probintzia guztien aurretik euskal probintzien bizitza askoz luzeagoa aipatu behar da. XIV eta XV. mendeetatik aurrera, hiru euskal probintziak, xehetasun txiki batzuk izan ezik **(adibidez, Oñati, betidanik Gipuzkoari lotua baina probintzian behin betiko integratu gabea 1845era arte)**, gaur egun diren bezala osatuta zeuden. Hori frogatzeko, probintzia bakoitzari eskainitako monografikoak kontsulta daitezke Fundación Popular de Estudios Vascos delakoaren webgunean.

Javier de Burgos liberal moderatuak 1833ko Espainiaren banaketa probintziala egin zuenean, euskal probintzien mugak aspalditik ziren bezala geratu ziren. Aldiz, Espainiako gainerako probintziek oraindik ez zituzten une horretatik aurrera haientzat ezarritako mugak. Horregatik, euskal probintziek (eta Nafarroak) beren hiriburuarekiko izen desberdina dute, 1833ko azaroaren 30eko Javier de Burgosen Banaketa Probintzialari buruzko Dekretuaren 1. artikuluan aitortzen den bezala. Aldiz, Espainiako beste probintzia guztiek beren hiriburuaren izena daramate.

Eta lege horren 2. artikuluan euskal probintzia bakoitza bakarrik zerrendatzen da, euskal eskualde batean sartu gabe. Aldiz, Espainiako beste probintzia guztiak beren eskualde historikoetan kokatzen dira. Esan daiteke, beraz, euskal probintziak Espainiaren banaketa probintzialerako eredia izan zirela 1833tik aurrera. Eta, aldi berean, horrek esan nahi du liberalismo moderatuak egindako Espainiaren banaketa probintzialak euskal probintzien existentzia berretsi eta sendotu zuela.

Liberalismo moderatuaz ari gara, 1839ko Foru Legearen elaborazioan ere protagonista izan zena, 1837ko Konstituzioaren esparruan euskal probintzientzako foru erregimen liberala bermatu zuena eta 1876ko Legean bere eragina amaitu zuena, euskal foru erakundeak ezabatu zirenean. Javier Pérez Núñezek “El País Vasco a mediados del siglo XIX, 1839-1868, la realización de la utopía conservadora” kapituluaren (Antiguo Régimen y Liberalismo. Homenaje a Miguel Artola liburuan, 3. bol., 1994, 293-300 or.) azaltzen duen bezala, 1839tik 1868ra bitarteko aldi politikoak liberalismo moderatu espainiarraren eta euskal liberalismo moderatuaren arteko uztarketa ekarri zuen.

Horrela, lehenengoaren printzipioek bere adierazpenik zoriontsuena bigarrenaren gauzatze juridiko-politikoetan eta instituzionaletan aurkitu zuten.

Horrenbestez, euskal foru-erakundeak errespetatu eta indartu egin ziren Espainiako erregimen liberal moderatuaren baitan. Esan liteke euskal probintziak, beren Batzar Nagusiekin eta Foru Aldundiekin, miniatuzko Espainia moduko bat ordezkatzera etorri zirela, euskal hiriburuetatik zein Madrildik politikari liberal moderatuen elite batek gobernatuta, eta horien artean nabarmendu ziren **Pedro de Egaña** euskal aldetik eta Lorenzo Arrazola Espainiako alde orokorretik (azken politikari honi buruz, erreferentziazko liburua Antonio Martínez Mansillarena da: Lorenzo Arrazola o el Estado Liberalcatólico, 2007).

Pedro Egaña

Zuzenbideko karrerari sartu zen, eta 1817ko azaroaren 18an matrikulatu zen Oñatiko Unibertsitatean.

“Lehenik eta behin, Espainia osatzen duten beste probintzia guztien aurretik euskal probintzien bizitza askoz luzeagoa aipatu behar da. ”

GERNIKAKO ARBOLAREN KIMUAREN MARRAZKIA OÑATIN

Horrela, lehenengoaren printzipioek bere adierazpenik zoriotsuena bigarrenaren gauzatzeko juridiko-politikoetan eta instituzionaletan aurkitu zuten.

Horrenbestez, euskal foru-erakundeak errespetatu eta indartu egin ziren Espainiako erregimen liberal moderatuaren baitan. Esan liteke euskal probintziak, beren Batzar Nagusiekin eta Foru Aldundiekin, miniaturazko Espainia moduko bat ordezkatzera etorri zirela, euskal hiriburuetatik zein Madrildik politikari liberal moderatuen elite batek gobernatuta, eta horien artean nabarmendu ziren Pedro de Egaña euskal aldetik eta Lorenzo Arrazola Espainiako alde orokorretik (azken politikari honi buruz, erreferentziatzeko liburua Antonio Martínez Mansillarena da: Lorenzo Arrazola o el Estado Liberalcatólico, 2007).

Javier Pérez Núñezek arabera, liberalismo moderatu euskal-espainiarraren interesen bateratze hori bost puntutan zehaztuko litzateke:

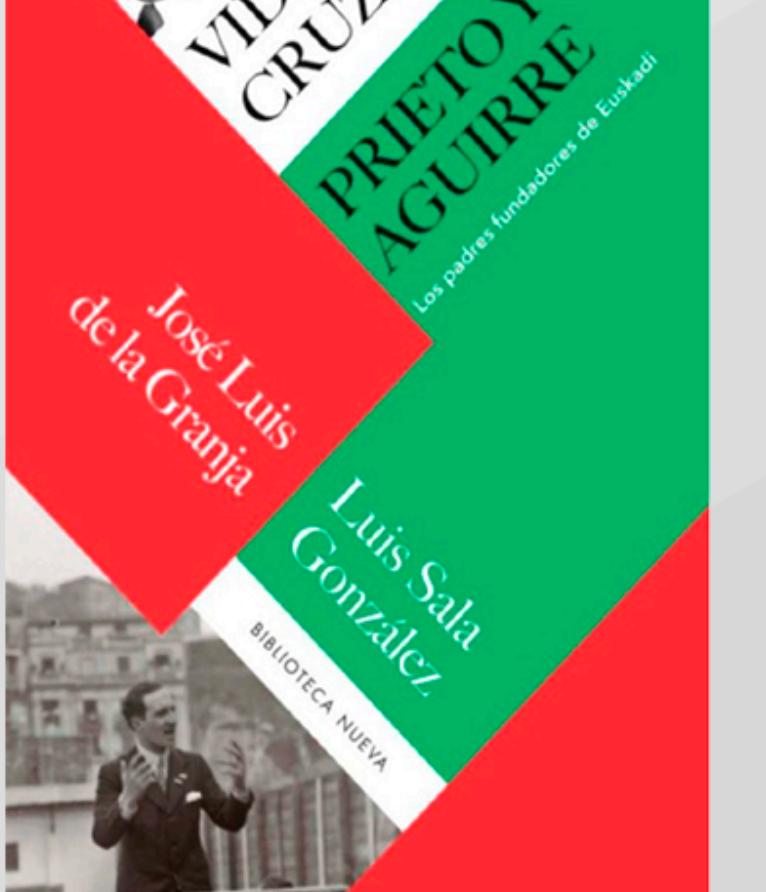
- 1839ko urriaren 25eko legea, foru-sistema osoaren giltzarri.
- Foruzaleatasuna Isabel II.aren monarkiarekin identifikatzea.
- Probintziako administrazio bat eraikitzea, Foru Aldundia ardatz izango duena.
- Sufragio zentsitarioa eta elite moderatuen protagonismoa, bai Madrilen, bai euskal probintzietan
- Foru-araubide berria, askatasunaren eta ordenaren sintesi kontserbadore gisa.

Javier Pérez Núñezek dioenez, Miguel Artolak lotura hori aurkitu zuenetik, hau da, XIX. mendearen erdialdeko Espainian euskal probintzietan ohikoa den printzipio liberal moderatu hori, garaiko historiografiaren topiko bihurtu da. Baina puntu horrekin ezin naiz gehiago desados egon, hori egia balitz, urrats bakoitzean errealitate hori aitortzeko oztupo asko ez baikenuke aurkituko. Garai hartaz arduratzen den historiografia osoan (Miguel Artola eta bere jarraitzaile Javier Pérez Núñez izan ezik) erregimen liberal moderatu haren printzipio esanguratsuenen artean beti bere zentralismoa nabarmentzen delako.

Ezin dugu zehaztu Miguel Artola historialari handiak euskal liberalismo moderatuak Espainiako liberalismo moderatuarekin zuen lotura zein unetan aurkitu zuen. Nolanahi ere, aurkikuntzak ez zuen inolako eraginik izan 1978ko Konstituzioa egin zutenengan. Eta suposatzen da 1978ko Konstituzioa konstituzio liberala dela. 1978ko konstituzio-txostengileek foru liberalismoaren gutxieneko ezagutza izan balute, ez zuketean onartuko, gutxienez, EAJK eskatu bezala, 1839ko Foru Legea indargabetzea. Lege hau liberal moderatuek egin zuten euskal Foruak espainiar konstituzionalismoaren baitan babesteko, gorago ikusi dugun bezala, eta hiru euskal probintzietako liberal moderatuen eta gainontzeko espainiar liberal moderatuen arteko entente adeitsua bermatu zuen. Baina 1978ko Konstituzioak bere egin zuen EAJren jarrera eta 1839ko Foru Legea indargabetu zuen, Bigarren Xedapen Indargabetzailean jasota dagoen bezala.

Ezin dugu zehaztu Miguel Artola historialari handiak euskal liberalismo moderatuak Espainiako liberalismo moderatuarekin zuen lotura zein unetan aurkitu zuen. Nolanahi ere, aurkikuntzak ez zuen inolako eraginik izan 1978ko Konstituzioa egin zutenengan. Eta suposatzen da 1978ko Konstituzioa konstituzio liberala dela. 1978ko konstituzio-txostengileek foru liberalismoaren gutxieneko ezagutza izan balute, ez zuketean onartuko, gutxienez, EAJK eskatu bezala, 1839ko Foru Legea indargabetzea. Lege hau liberal moderatuek egin zuten euskal Foruak espainiar konstituzionalismoaren baitan babesteko, gorago ikusi dugun bezala, eta hiru euskal probintzietako liberal moderatuen eta gainontzeko espainiar liberal moderatuen arteko entente adeitsua bermatu zuen. Baina 1978ko Konstituzioak bere egin zuen EAJren jarrera eta 1839ko Foru Legea indargabetu zuen, Bigarren Xedapen Indargabetzailean jasota dagoen bezala.

“Baina 1978ko Konstituzioak bere egin zuen EAJren jarrera eta 1839ko Foru Legea indargabetu zuen, Bigarren Xedapen Indargabetzailean jasota dagoen bezala.”

Euskal historia politikoan dagoen beste topikoetako bat foraltasuna Antzinako Erregimenaren herentziazat hartzea da, zaharkitua, zaharra. Horrela, ez da ezagutzen foru-liberalismoak XIX. mendean izan zuen funtsezko zeregina. Ezkerreko pertsonen artean, aldiz, nahiago da federalismoa foruzaletasuna baino. Federalismoa foruzaletasuna baino nahiago duten pertsona horiek uste dute federalismoa, foruzaletasuna ez bezala, aurrerakoia eta modernoa dela. Baina ez dakite, halaber, tradizionalismotik datorren federalismo bat dagoela. Federalismoa, gaur egun, batez ere PSOEtik eta, oro har, ezkerretik aldarrikatzen da. Hiru euskal probintzietan, adibidez, PSEk federalismoa aldarrikatzen du eta aldi berean foru erakundeak kritikatzeko, iraganaren zatitza hartzen dituelako, erlikiatza, trabatza. Federalismoa, haien ustez, udalerrietatik abiatu eta hortik autonomia erkidegora igaroz artikulatu beharko litzateke, probintziako foru erakundeak (Aldundiak eta Batzar Nagusiak) alde batera utzita, hauek zerbitzuak eta gastuak bikoiztu baino ez bailukete egingo.

Jarrera horren aurrean, gogoratu behar dugu eskuineko federalismo bat dagoela, Vázquez de Mella edo haren ikasle Víctor Pradera bezalako pertsona ospetsuek ordezkaturak. Juan Vázquez de Mella, adibidez, Espainiako eskualde bakoitzeko foruak (legeak eta pribilegio historikoak) berreskuratzearen alde agertu zen. Eta Espainiaren batasuna ez zuen zentralizazioan oinarritzen, erresuma autonomoen federazioan baizik. Mellaren eredu politikoak monarkia indartsu bat aurreikusten zuen, baina eskualdeetako autonomiak errespetatzen zituen. Horretarako, "monarkia federatiboa" izena erabiltzen zuen, Errege Katolikoen eta Felipe II.aren Espainian inspiratua, eta erresuma-batasun batek osatua, non erresuma bakoitza bere legeen arabera arautuko zen.

Abertzaletasunaren esparruan, foruak ere, liberalak izan badira ere, abertzaletasunaren atarikoak izan zirela uste da. Izan ere, foruek, Sabino Aranari berari jarraituz, ez dute zerikusirik Espainiako historia politikoarekin, baizik eta Euskal Herriaren subiranotasun-kode propio eta espezifikokoak dira. Foraltasunaren eta abertzaletasunaren arteko lotura hori egiaztatzeko, Joseba Agirreazkuenagaren Euskal herritarren burujabetza liburura jo besterik ez dugu. Alberdaniak 2012an argitaratu zuen liburu hau eta lotura zuzena ezartzen du Pedro Egaña eta Jose Antonio Agirreren artean, Sabino Arana eta Angel Zabalaren bitartez. Lotura horrek ez du kontuan hartzen liberal foruzaleen espainolismo sutsua, ezta Sabino Aranak foruzale guztiekiko zuen kontrako iritzia ere. Esaten duguna egiaztatzeko, nahikoa da Sabino Aranak Fidel de Sagarmínagari egin zion mespretxua gogoratzea. Sagarmínaga izan zen 1876ko Legearen aurka beti protesta egin zuen azken liberal moderatu foruzalea eta Sabino Aranak berari buruz zituen iritzia nire Sabino Arana padre del supremacismo vasco (2022) liburuan ikus daitezke, 320-321 orr.

Euskal historia politikoaren liberalismo foruzalea ulertzeko beste oztopo handi bat da baieztatzea Euskal Autonomia Erkidegoko egungo erregimena euskal nazionalismoaren eta sozialismoaren arteko interes-aliantzaren emaitza dela, 1936ko Autonomia Estatutuan lehen aldiz gauzatu zena. Horrela ulertzen dute José Luis de la Granja eta Luis Sala González historialariek Vidas cruzadas. Prieto y Aguirre, los padres fundadores de Euskadi (Liburutegi Berria, Madril, 2017) liburuan. Lan honetan alde batera uzten da euskal liberalismo historikoak hiru euskal probintzietako erregimen juridiko-politikoaren eraketan betetzen zuen zeregina. Gaur egungo hiru euskal probintzietan abertzaletasuna eta sozialismoa kontuan hartu beharreko ideologia nagusiak direla dioen ideia horren kontrapuntu gisa, Javier Ugarte Telleriaren lana dugu. Autore honen arabera, 1936ko alde "nazionalean" Covadonga nazional-korporatibo berri bat sortu zen. Hala jasotzen da "El carlismo en la guerra del 36: el cuasi-estado nacional corporativo y foral en la zona vasco-navarra" artikuluan, Historia Contemporánea aldizkarian (38. zk., 2009). Ideia hori garatu zuen Javier Ugartek La nueva Covadonga insurgente: orígenes sociales y culturales de la sublevación de 1936 en Navarra y el País Vasco liburuan (Madrid, Biblioteca Nueva, 1998).

“Euskal historia politikoan dagoen beste topikoetako bat foraltasuna Antzinako Erregimenaren herentziazat hartzea da, zaharkitua, zaharra.”

Miguel Artola **Antiguo Régimen y revolución liberal**

Baina, ikus dezakegun bezala, euskal historiografia garaikidearen egile garrantzitsu hauek iragan alternatiboak aldarrikatzen dituzte, bai nazionalismoarena (Joseba Agirreazkuenagaren eskutik), sozialismoarena (José Luis de la Granja) edo karlismoarena (Javier Ugarte), baina inola ere ez liberalismoarena.

Ez dezagun espero, ezta ere, espainiar historiografiak gabezia hori konpontzea. Guztiz kontrakoa, Espainiako liberalismo moderatua aztertzen den bakoitzean ez baita ezagutzen XIX. mendearen erdialdeko hamarkadetan foruzalatasuna garatu zuen euskal liberalismo moderatuarekin zerikusia duen guztia. Adibidez, Francisco Cánovas Sánchezen *El partido moderado* liburu klasikoak, 1982koa denak, ez dio atal zehatzik eskaintzen euskal liberalismo moderatuari. Edo Ramón-Tomás Fernández bezalako aditu ospetsu batek *La "década moderada"* y la emergencia de la administración contemporánea (2021) liburuan ez dio inolako atalik eskaintzen euskal liberalismo moderatuari foraltasunarekin duen harremanean. Izan ere, V. kapituluak, "Ayuntamientos, Diputaciones provinciales y Gobiernos políticos: la ejecución de un proyecto centralizador" izenekoan, zentralismo liberal moderatuaren ideia indartzen du berriro, eta ez du aldi berean gertatzen den euskal foraltasuna aipatzen. Nahiz eta egile hau gaian aditua den *Los derechos históricos de los territorios forales* (1985) azterlan klasikoagatik.

“Kontuan hartuta, gainera, Espainiako liberalismo moderatuaren euskal adar horrek hautsi egiten zuela mugimendu horri beti egozten zaion zentralismo bereizgarria. Horrek guztiak euskal foru liberalismoa gutxiesten laguntzen du.”

Eta gauza bera gertatzen da aldi garaikideari buruzko Espainiako edozein historia politikotan. Adibidez, *Historia de la nación y del nacionalismo español* (2013) lan kolektiboan, liberalismo moderatuari buruzko atalek ere ez dute aipatzen XIX. mendearen erdialdeko hamarkadetan berezko nortasuna zuen euskal liberalismo moderatu bat zegoenik. Kontuan hartuta, gainera, Espainiako liberalismo moderatuaren euskal adar horrek hautsi egiten zuela mugimendu horri beti egozten zaion zentralismo bereizgarria. Horrek guztiak euskal foru liberalismoa gutxiesten laguntzen du. Beraz, lan honen hasieran aipatu dugun Javier Pérez Núñezen kapitulua irla bat da gaur egungo euskal eta espainiar historiografian euskal foru liberalismoak gure historia politikoaren funtsezko osagai gisa duen garrantzia ulertzeko.

Gernikako Juntetxeko beiratea.

TXAKOLI

Federico Verástegui

Euskalerrriaren Adiskideen Elkarteko kide den psikologoa eta antropologoa

En casa había oído hablar en varias ocasiones a mi padre de **Juanito Celaya**. Siempre con una mezcla de simpatía y admiración. Celaya había creado un emporio de la nada en Vitoria dando empleo a multitud de alaveses. Esto podría causar la impresión admirativa que provocaba el personaje en mi padre, pero yo atribuía la simpatía a que mi padre, siendo de pensamiento monárquico liberal, era también enormemente vasquista. Se podía haber dicho que era un liberal fuerista.

Pasó mucho tiempo sin tener noticias de nuevo de Juanito Celaya hasta que me citó en su despacho para proponerme escribir en “su” periódico, el Diario de Alava. Me explicó que su modelo era la prensa británica y que no quería un periódico monolíticamente nacionalista, sino más plural y abierto. A partir de entonces, sostuvimos una relación grata y satisfactoria para ambas partes, si bien mi colaboración en su periódico no duró demasiado, supongo que debido a que al director no le hacían mucha gracias mis artículos.

Curiosamente y por diferentes motivaciones, los dos empezamos al mismo tiempo a cultivar chacolí. Nuestros puntos de inicio eran muy diferentes. Después de mi corta etapa política, yo había vuelto a mi consulta de psicólogo de Osakidetza, lo que no me permitía alarde económico alguno. En cambio no hace falta decir que los recursos de Celaya eran más que suficientes para permitirse ese capricho.

El motivo que me indujo a esa extraña experiencia rural fue la necesidad de obtener recursos para poder mantener la torre de Murga del s. XIV que había heredado mi mujer y restaurado durante varios años con mucho esfuerzo económico y personal. Además, el descubrimiento de un documento del s. XVI que hablaba de la torre “e las viñas de junto a ella” fue el estímulo que me faltaba para empezar la aventura.

Además, el descubrimiento de un documento del s. XVI que hablaba de la torre “e las viñas de junto a ella” fue el estímulo que me faltaba para empezar la aventura. Los motivos de Juanito Celaya estaban sin duda vinculados a su ingente labor a favor de la cultura vasca y sus implicaciones.

Era el año 2009 y Juanito Celaya y yo compartíamos la misma ilusión y proyectos similares respecto al chacolí. El en su feudo, su querido **Oñate**, y yo en la tierra alavesa de Ayala. Pero la tremenda crisis del 2008 que se inició en la construcción se estaba haciendo sentir en todos los ámbitos hacía ya un tiempo y mi proyecto de hacer una bodega y una plantación de al menos 8 has. se quedó en agua de borrajas. Las subvenciones se limitaron y las posibilidades de financiación se fueron al traste. Al final, plantamos 4 has. y nos parecía poco, aunque el tiempo nos ha puesto en nuestro sitio y ahora me parece una enormidad debido al trabajo que implica.

Poco a poco nos fuimos topando con la realidad verdadera del cultivo del chacolí y nos solíamos contar nuestras penas que, excepto en la parte económica, eran similares. La proliferación de hongos (mildiu, oidio, botritis...) y la dificultad de combatirlos. Los problemas climatológicos que hacían duras y costosas las tareas. El trabajoso período de la poda que no hay más remedio que realizarla manualmente y una por una a todas las plantas. El exceso de vigor que caracteriza a la Hondarrabi zurí o beltza, desarrollando un ramaje complicado de controlar, etc. Y esto por no hablar de las heladas o las granizadas que pueden dar al traste con todo el trabajo y la inversión del año.

¡Mucho amor a la tierra hay que tener para seguir con un cultivo tan exigente y tan duro! Después de los inicios, en que compartíamos las penas, no volví a saber de él hasta que me enteré de su fallecimiento que realmente lamenté. Curiosamente en nuestro caso, el chacolí nos sirvió como motivo de comunicación sin haberlo llegado a probar todavía.

HAIZEAREN AHOTSETAN

“EL SECRETO DE SUS OJOS” EDO NOLA BIZI BIZITZA HUTS BAT

Iñaki Madison

Urte berri bakoitza hasten denean, gure buruak pentsamenduak diseinatzen hasten da eta hainbat jarduera irudikatzen ditu; irizpide egoki edo okerrarekin bada ere, bizitzen jarraitzeko motibazio-gehigarri hori ematen digute.

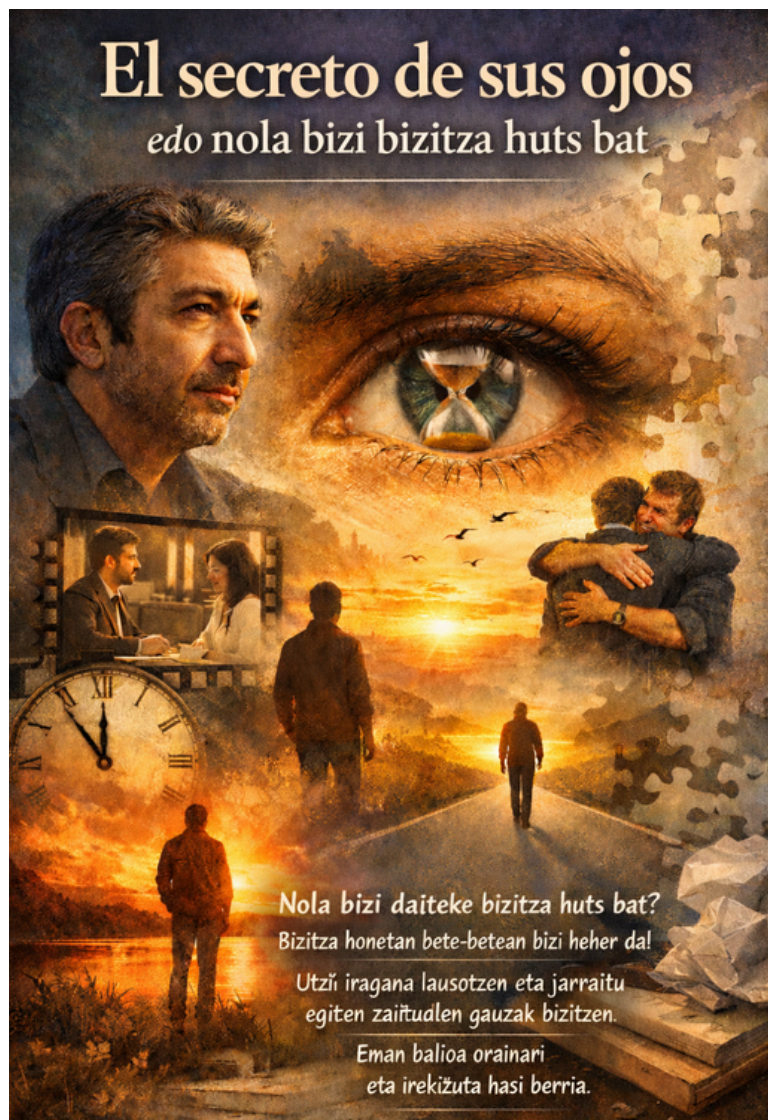
Orduan etortzen zait burura Juan José Campanellak zuzendutako film bikain bat, *El secreto de sus ojos*, non Ricardo Darínek antzeztutako pertsonaia nagusia bere baitan eta besteengan galdetzen eta erantzunak bilatzen hasten den: nola bizi daiteke bizitza huts bat? Konturatzen da ez duela bere bizitza igaro nahi oraina aprobetxatu gabe eta iragana ahaztu gabe. Bizitza honetan, bete-betean bizi behar da!

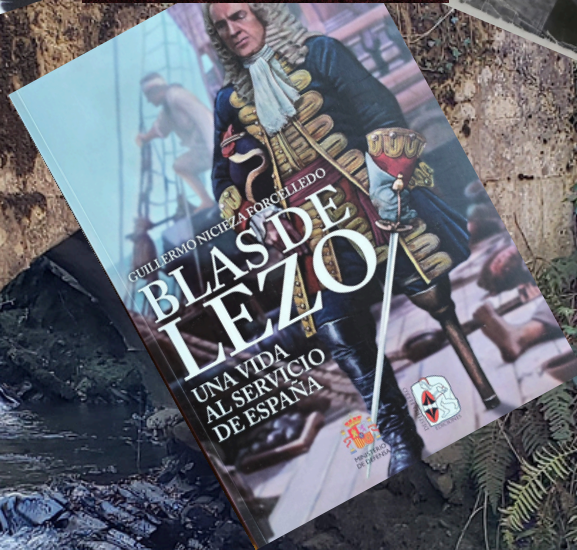
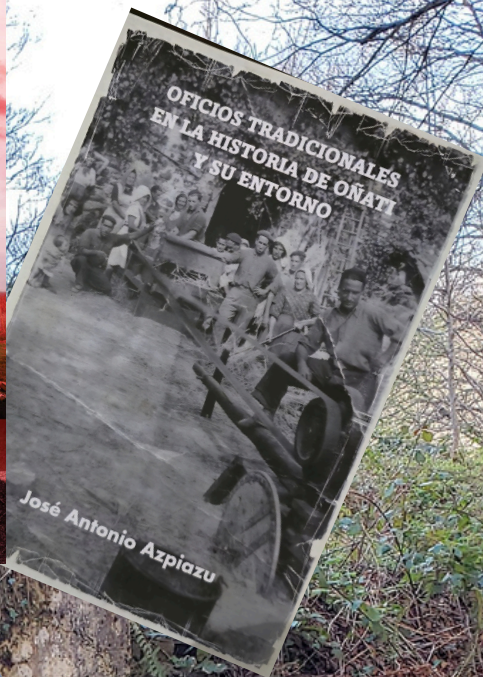
Jakina, hausnarketa mota hauek edo erantzun pertsonalen bilaketak jendea beldurtzen dute, iraganak etorkizun ziurgabeak baino pisu handiagoa duelako; orain arte lortutakoa galtzeko beldurra, nahiz eta desiratutakoa ez izan, indartsuagoa da benetan pasionatzen gaituena egitea baino, motibatzen gaituena bizitzea baino, edo bizitza oso bat balio duen benetakotasun une hori bizitzea baino. Gure begietan dago geure burua eta gure ingurua ikusteko dugun indarra; horregatik, eta bizitzako urte asko daramatzadan honetan, gero eta gehiago animatzen naiz pasionatzen nauen guztia egiten jarraitzera, zorientsu egiten nauen hori guztia indartzera eta iragana denboran lausotzen uztera. Izan ere, hori modu ona da bizitzan gertatzen zaizkigun gauzak orekatzeko; ezin dugu ahaztu bizitzak txantxa egiten digula, eta gainera, azkenean, hil egiten garela.

Lan kontuengatik, Ricardo Darínek hiru aldiz topo egiteko aukera izan nuen: lehenengoan, iritzi-truke baten ondoren eman zidan besarkadarekin geratzen naiz; bigarrenean, ez genuen hitz egiteko astirik ere izan; eta hirugarrenean, estresatuta ikusten zen.

**“Gure begietan dago geure
burua eta gure ingurua
ikusteko dugun indarra”**

Hortik ondorioztatu nuen bilaketa orok positiboa izan behar duela: eraikitzea bilatu behar du, eta suntsitzea edo kaltea egitea baztertu. Horrela bakarrik utziko diogu geure buruarekin zorrotzegiak izateari, lortutakoa, asko baita, baloratu ahal izango dugu, eta pentsamoldea irekita, urte berri bete bati hasiera eman ahal izango diogu, hutsetik abiatuta.

GOMENDATUTAKO LIBURUAK

Zubixa Aldizkaria

Gure langileei buruz

Erredaktore-burua

Ricardo Guisado-Balanzategui

Zuzendaria

Ricardo Guisado-Balanzategui

Euskara

Mikel Zabala eta Carmen Fernández

Aldizkariaren edukiak

Beñat Gallastegui

Lankidetzak

Carlos Marmol

Oñati

www.zubixa.eus

zubixaaldizkaria@gmail.com

[@zubixaaldizkaria](https://www.instagram.com/zubixaaldizkaria)